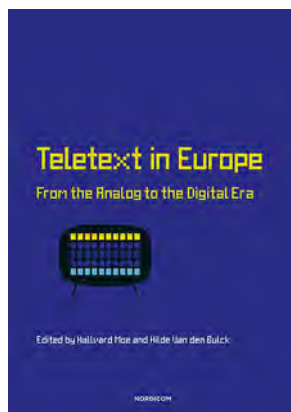

Norsk Medietidsskrift,
årgang 23, nr. 3-2016, s. 1–4
ISSN online: 0805-9535

DOI: 10.18261/issn.0805-9535-
2016-03-09

Mediehistoriens bonusbarn

Hallvard Moe og Hilde Van den Bulck (red.):
*Teletext in Europe – From the Analog to
the Digital Era*
Nordicom, 2016

Arne Vestbø
Seksjonsleder
Kulturrådet
arne.vestbo@kulturradet.no

Ett av de sterkeste minnene jeg har fra å besøke mine besteforeldre på 1980-tallet, var muligheten det gav meg til å bli oppdatert på tabellene fra europeisk fotball. Min morfar var en mann som ofte skaffet seg nye forbruksvarer, det være seg mikrobølgeovn, stressless, parabolantenne eller fjernsynsapparat. Til den nye TVen hadde det fulgt med en fjernkontroll, der en av knappene, med et symbol av en skjerm med fire streker over, førte meg inn i en verden som lå som et Narnia bakenfor alt det andre, en skjult hemmelighet som trådte fram for oss innvidde.

Trykket jeg «220» fant jeg innholdsfortegnelsen til de enhver tid oppdaterte fotballtabellene, og slik kunne jeg i timevis studere målforskjellen til Norwich i daværende engelsk 2. divisjon, antall seire Werder Bremen med Rune Bratseth på laget hadde i Bundesliga eller om Moss eller Molde lå best an til å vinne seriegullet i Norge i 1987. Jeg hadde oppdaget tekst-tv, fjernsynets stebarn og internetts storebror.

DET BORTGLEMTE MEDIET

Så nært, men like fullt så fjernt. For til tross for at det nye mediet kun var et tastetrykk unna, er det først i år, over 40 år etter at tekst-tv så dagens lys, at et forskningsarbeid på dette bortglemte mediet foreligger. Selv om over 30 prosent av den norske befolkningen var innom tekst-tv daglig til et godt stykke ut på 2000-tallet, har mediet inntil nå vært neglisjert av forskningen, ikke bare i Norge, men også internasjonalt.

Med antologien *Teletext in Europe – from the analog to the digital era* bidrar derfor redaktørene, professor Hallvard Moe ved Universitetet i Bergen og professor Hilde van den Bulck ved Universitetet i Antwerpen, sterkt til å fylle et hull i norsk og europeisk mediehistorieskriving.

I bokas første artikkel forsøker de to redaktørene å forklare hvorfor medie-forskerne ikke har brydd seg om tekst-tv, der den kjedelige grafikken og tamme journalistikken trekkes fram som ett av flere aspekter. Men langt på vei unnskylder Moe og van den Bulck sine kolleger – faget var ungt, forskerne få – og

mener det ikke er for sent for andre også å bidra til at hullet forsvinner for godt: «We should seize the opportunity that teletext present us with – to get a better understanding of the history of our media systems, to strengthen our comparative arsenal, and to add to our theorizing.» (s. 27).

STARTET HOS BBC

I oktober 1972 fant noen britiske studenter ut at tv-signalet hadde mer kapasitet enn det som ble brukt gjennom vanlige sendinger, og tanken deres var først og fremst at dette kunne benyttes til å utvikle og etablere et tilbud om teksting av tv-programmer til hørselshemmede. BBC skjønnte raskt at den nye teknologien gav muligheter til å gjøre mer enn å tekste programmer, og som public service-kanal ønsket de å utvide sin informasjonsvirksomhet overfor befolkningen. Tekst-tv var født!

Den kommersielle kringkasteren ITV tok også tidlig tekst-tv i bruk, og fikk dermed en ekstra inntektskilde gjennom å selge plass til reklamer og annonser i det nye mediet. Etter en prøveperiode begynte begge kanalene med regulært tekst-tv på midten av 1970-tallet, og flere land fulgte på. 2. februar 1983 var NRKs tekst-tv på lufta.

OVERSETT, MEN POPULÆRT

Det viktigste som kommer fram i *Teletext in Europe* gjentas gang på gang etter hvert som ulike land blir gjenstand for analyse: Til tross for å ha blitt oversett av forskerne, har tekst-tv vært et populært medium i mange år, spilt en rolle i medieutviklingen og hatt en betydning i mediehistorien, særlig som en forløper til Internett. I boka gjennomgås tekst-tv i Flandern, Sveits, Finland, Sverige, Island, Norge, Kroatia, Italia og Frankrike. På mange måter blir noe av antologiens styrke derfor også dens svakhet – kraften i stadig flere lignende eksempler, riktignok med forskjellige nyanser, svekker noe av leservennligheten.

Samlingen av land kan også virke noe tilfeldig, og særlig en analyse av tekst-tv i Storbritannia, mediets hjemland, glimrer med sitt fravær. Men de ni case studiene er alle gode bidrag til en bredere forståelse, og burde gi en grobunn for ytterligere forskning på og inkludering av tekst-tv i det større bildet. I tillegg til gjennomgangen av landene, byr kunstneren Raquel Myers på et fascinerende innblikk i hvordan tekst-tv kan brukes i en kunstnerisk praksis, og Lars Nyre skisser opp et interessant forslag til en fenomenologi for tekst-tv.

FORVARSEL OM NY MEDIETID

I flere av tekstene viser de ulike forfatterne at innføringen av tekst-tv gir et forvarsel til vår samtids debatter om mediepolitikk og kan lære oss mye om for-

holdet mellom ulike medier i en kompleks medieøkologi. Et eksempel er van den Bulcks gjennomgang av tekst-tv i Flandern, der hun viser til diskusjonen om hvorvidt tekst-tv og nettsider til public service-kringkastere skal regnes som egne medier eller som tilleggstjenester knyttet til den moderkanalen de hører til. Manuel Puppis, Samuel Studer og Edzard Schade er innom en lignende problemstilling i sin artikkel om sveitsisk tekst-tv, der særlig avisutgivere var skeptisk til hvordan det nye mediet grep inn i deres markeder på 1980-tallet.

Tekst-tvs umiddelbare tilgjengelighet var sannsynligvis den viktigste grunnen til dets popularitet. Gjennom kontinuerlige oppdateringer, kunne brukeren oppsøke de siste utenriksnyhetene, få temperaturoversikten for hele Europa og lese dagens vits når hun selv ville. Ole J. Mjøs er innom dette i sin artikkel om tekst-tv på Island. Der hadde man lenge restriksjoner på når tekst-tv kunne publisere nyhetssaker, rett og slett fordi man ikke ønsket å skape en konkurrent til landets øvrige medier. Men da lady Diana ble drept i en bilulykke i 1997, gav øverste sjef klarsignal til at tekst-tv kunne være først ute. Ulykken skjedde på en søndag morgen, og dermed ville det være en gammel nyhet da avisene kom ut dagen etter.

Tekst-tv i Kroatia, som analyseres av Mato Bratuović og Tena Perišin, spilte på sin side en viktig rolle under borgerkrigen på Balkan på 1990-tallet. Det var gjennom tekst-tv befolkningen ble raskest oppdatert om forestående bombeangrep. På den andre enden av innholdsskalaen, om det kan sies slik, kan det nevnes at erotiske annonser på tekst-tv var gjenstand for debatt i det franske senatet i 1992, som Lyombe Eko skriver om i sin artikkel.

FLERE FORSKNINGSPERSPEKTIVER

Først og fremst er *Teletext in Europe* et viktig og overbevisende bidrag til medieforskningen, som setter søkelys på et medium som få har skjønt betydningen av. Jeg tar meg i å ønske et enda bredere perspektiv, som for eksempel den nevnte mangelen på gjennomgang av britisk tekst-tv, en diskusjon av hvor sentral smarttelefonen kan ha vært for fallet i tekst-tv-bruk eller en analyse av hvilken betydning tekst-tv faktisk har hatt for de hørselshemmede, som jo var utgangspunktet for hele etableringen på 1970-tallet. Men det er naturligvis begrenset hvor mye redaktørene har fått plass til innenfor rammen av en antologi.

Det eneste jeg ordentlig savner i dette nybrottarbeidet, er at minst én av bidragerne går nærmere inn på tekst-tvs formidlingsform. I artikkelen om finsk tekst-tv er Marko Ala-Fossi innom begrensningen som en del av tekst-tvs suksess, når han sammenligner formatet på én side med den klassiske diktformen sonette. Men Ala-Fossi stopper der – han eller noen andre burde fortsatt.

En nyhet på tekst-tv blir oftest fremstilt uten nyanser, kritikk og bredde, og derfor kan stoffet kanskje oppfattes noe livløst og stereotypet. Men på den annen side må journalisten som skriver være ytterst påpasselig med å gjengi tørt og saklig hva som er kjernen i en sak. Den personlige journalistikken er totalt fraværende, og mangelen på bilder og prangende overskrifter gjør sitt til at tekst-tv er å anse som en motsats til tabloidmediene. Alle nyheter blir presentert likt. Det kunne derfor for eksempel være interessant om noen hadde sammenlignet hvordan en og samme sak formidles på tekst-tv og på den ene siden og i en standard nyhetsartikkel i en tabloidavis eller i en tv-reportasje på den andre.

TEKST-TV OG SOSIALE MEDIER

I sin artikkel om norsk tekst-tv analyserer Moe tallene for daglig mediebruk i Norge, og sammenligner bruken av tekst-tv og Internett i ulike brukergrupper. Tallene viser tydelig at bruken av tekst-tv daler sterkt, og fremtiden er ikke lys. Økt nettbruk ser ut til å gå på bekostning av tekst-tv. Tekst-tvs største brukergruppe er pensjonistene, og såpass mange som nesten 30 prosent av disse oppgav i 2014 at de var innom tekst-tv hver eneste dag. Likevel er det også for de eldste av oss over dobbelt så mange som bruker Internett daglig, og gapet ser ut til å bli høyere.

Men likevel: Dessverre har ikke Moe tilgang på tallene som kan sammenligne bruk av tekst-tv med sosiale medier, der kortformatet man bruker på twitter har interessante paralleller til tekst-tv. I et intervju med radioprogrammet Kurér på NRK i desember 2015, fortalte imidlertid NRKs analysesjef Kristian Tolonen at mens 7 prosent av nordmenn oppgav å være på twitter daglig, er det fremdeles 9 prosent samlet sett som bruker tekst-tv på en vanlig dag. Skal man forstå folks mediebruk, må man ikke ignorere uspennende og tilsynelatende marginale medieformer, skriver Moe i sin artikkel. Så i stedet for at nok en forsker går løs på et medium som færre faktisk bruker og har brukt, historisk sett, kan man la seg inspirere av denne antologien til å bidra til å pleie det som fremstår mediehistoriens bonusbarn. Tekst-tv leve!